

بررسی نقش تحریم های اقتصادی بر امنیت ملی ایران

نرجس سادات حسینی^۱

چکیده:

امروزه استفاده از تحریم های شدید علیه ایران جایگزین و مکمل گزینه نظامی شده است و مهم ترین راهبرد تهدید امنیت ملی است. بنابراین، تهدیدهای نرم به دلیل کم هزینه بودن، تأثیر بر عوامل نرم افزاری حوزه اقتدار ملی، استفاده نکردن از روش های خشونت آمیز و غیره بیش از پیش مورد نظر دشمنان انقلاب اسلامی است.

نتایج تحقیق نشان داده است که تحریم ها و ممنوعیت های تجاری بر امنیت ملی تأثیر چشم گیری گذاشته است. درواقع، تحریم ها تأثیر زیادی بر صادرات و واردات ایران طی سالهای اخیر داشته است. بنابراین، باید گفت: تحریم های شدید، علاوه بر اینکه به نوعی مانع وارد شدن ایران به بازارهای تجاری بوده که در شرایط فعلی امنیت ایران را با تهدید روبرو ساخته است. اما باعث خوداتکایی و ایجاد اقتصادمقاومتی شده است. با توجه به اینکه بیشترین تأثیر «اقتصاد دگرگون شده» کنونی بر «امنیت ملی» شامل، حق اظهار نظر و پاسخگویی، ثبات سیاسی، کنترل فساد، حاکمیت قانون، کیفیت بوروکراسی و اثر بخشی دولت می شود. این نوع اقتصاد، امنیت کشور را متحول، شکل و ابعاد آن را دچار تغییرات بنیادین می کند و در صورت عدم توجه به آن آثار تخریبی زیادی دارد که از جمله آنها می توان به تشدید جدال طبقاتی، دو قطبی شدن جوامع و تهدید امنیت اجتماع در اثر دسترسی بدون برنامه ریزی به فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی و تهدید ارزش های جامعه و تخصیص سرمایه بدون توجه به نیازهای مردم اشاره کرد. بنابراین، تحریم های اقتصادی درست است که باعث مشکلات اقتصادی شده است ولی در برخی زمینه ها موجبات عدم وابستگی را برای ایران فراهم ساخته است.

واژگان کلیدی: ایران، اقتصاد، تحریم، جهانی شدن، امنیت ملی

۱ - مقدمه

در دنیای امروز، امنیت ملی بر حسب قدرت و بویایی اقتصادی سنجیده می‌شود. در واقع، دنیای رو به جهانی سازی به عنوان جهانی توصیف می‌شود که در آن چالش‌های اقتصادی جایگزین چالش‌های نظامی می‌شوند و ملت‌ها برای ارتقای امنیت ملی عمدتاً بر ابزارهای اقتصادی تکیه می‌کنند (صیادزاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۳).

اعمال تحریم‌ها ابزاری برای رسیدن به اهداف و مقاصد سیاسی است و پیشینه کاربرد آن به قبل از میلاد مسیح بازمی‌گردد. آمریکا و اتحادیه اروپا بعد از انقلاب اسلامی به ویژه در سال‌های اخیر، به منظور دستیابی به اهدافی خاص در سیاست خارجی به طور فزاینده‌ای از سیاست تحریم اقتصادی علیه ایران استفاده کرده‌اند و بیشتر تحریم‌ها تحریم‌های اقتصادی و سیاسی علیه ایران و به پرونده هسته‌ای ایران مربوط بوده است. همچنین، رفع آن‌ها، بر اقتصاد این کشور و کشورهای منطقه و جهان تأثیرات مختلفی خواهد داشت. پیوستگی عمیق اقتصادی میان کشورها و بنگاه‌های اقتصادی، وجود امکانات و ابزارهای ارتباطی پیشرفته برای کنترل مبادلات تجاری، مالی، پولی و امکان بهره‌گیری از ابزارهای مختلف برای اعمال فشار بر بنگاه‌های اقتصادی از جمله عواملی است که از یک طرف در کارآمدی تحریم اقتصادی علیه یک کشور مؤثر است و درجه موفقیت آن را بالا می‌برد و از طرف دیگر بر ناکارآمدی تحریم‌ها هم مؤثر است (آقای و دیگران، ۱۳۹۷: ۵۰).

اخیراً، تمامی حکومت‌های ملی از مجرای جریان سرمایه یا انتظام بخشی مستقیم نهادی، تحت تأثیر انتظام بخشی مالی هستند. یکی از اصول اساسی عمل‌گرایی از سال‌های ۱۹۸۰ به بعد این بود که دولت باید به هر قیمتی نهادهای مالی را حمایت کند (میرحیدر و میراحمدی، ۱۳۹۷: ۳۹۹). چون زیربنای امنیت ملی در دست اقتصاد است، که دولت حامی و پشتیبان آن است.

در ایران امروز، با اوضاع بد اقتصادی موجود، امنیت ملی، به مراتب بیشتر از زمان‌های قبل با چالش روبرو است و مسئولان باید به دنبال راهکارهایی برای حفظ امنیت فردی و اجتماعی شهروندان باشند تا مشکلات اقتصادی دامنگیر سایر حوزه‌های زندگی اجتماعی نشود. امروزه تهدیدها به سمت تهدیدهای نرم سوق پیدا کرده است. تهدیدهای نرم به دلیل کم‌هزینه تر بودن، تأثیر بر عوامل نرم افزانه حوزه اقتدار ملی، استفاده نکردن از روشهای خشونت آمیز و ... بیش از پیش موردنظر دشمنان است. هدف ویژه تهدید مختل کردن و درنهایت از بین بردن امنیت یک جامعه و درنهایت نابودی حاکمیت است. آنچه مسلم است هر سازمانی برای بقای خود نیازمند مصون سازی در مقابل تهدیدات و مواردی که موجودیت به خطر می‌اندازد می‌باشد. تحریم‌های اقتصادی به طور مستقیم و غیرمستقیم بر ابعاد دیگر از جمله سیاسی، فرهنگی و اجتماعی مؤثر است و مسئله تحریم اقتصادی نیز به عنوان یکی از ابزارهای استکبار جهانی علیه

ایران است. بنابراین، ضرورت دارد تهدیدات و آسیب های احتمالی شناخته شود تا زمینه کنترل آن ها و بهره برداری از فرصتها در جهت مقابله با تهدیدها فراهم آید.

تحقیق حاضر باهدف و سؤال زیر انجام شده است. هدف این تحقیق تبیین رابطه تحریم های اقتصادی و امنیت ملی است و سؤال اصلی تحقیق این است که تحریم های اقتصادی چه تاثیراتی بر امنیت ملی ایران دارد؟

۲ - ادبیات نظری:

اقتصاد جهانی شده: از دیدگاه «اوهمای»^۱ چهار پدیده وجود دارد که موجب شکستن مرزهای ملی می شود. شرکتها، ارز، رقابت و سرمایه. اینها چهار پدیده اصلی هستند که فعالیت آنها در قالب مرزهای ملی محدود نمی شود و به طور نا خودآگاه این مرزها را شکسته و عرصه ها و بازارهای جهانی و منطقه ای را برای فعالیت اقتصادی بوجود می آورند (Ohmae, 2000: 1). در واقع، شرکت ها، برای ماندن و رقابت کردن در عرصه جهانی و برای رسیدن به آخرین مرحله توسعه نیاز به راهبرد جهانی دارند. از دید بسیاری از شرکت ها اتخاذ راهبردهای جهانی برای رقابت مؤثر امری ضروری است. یک راهبرد جهانی با راهبرد چندبعدی داخلی یا کشوری متفاوت است. یک راهبرد جهانی در محیط جهانی اجرا می شود. بنابراین، در روند جهانی سازی اقتصاد شاخص های اقتصادی شاید به سهم بازار داخلی وابسته نباشد، بلکه به حجم جهانی بستگی داشته باشد. هانگر^۲ و ویلن^۳ مراحل توسعه بین المللی را پنج مرحله می دانند: که در شکل (۱)، به آن اشاره شده است»

1. Ohmae
2. Hanger
3. violin

شکل ۱-، مراحل توسعه بین المللی، ترسیم: نگارنده

منبع: (یزدان پناه، ۱۳۹۴: ۱۶۸)

خلاصه اینکه، سازماندهی معاصر اقتصاد جهانی بر اساس فناوری‌های جدید چیزی را خلق کرده که احتمالاً یک سطح پیش‌بینی نشده از فرایندهای فراحکومتی در تاریخ نظام‌های جهانی مدرن است. بازسازی کنونی اقتصاد جهانی قطعاً شامل ویژگی‌های مشترک زیادی با بازسازی‌های گذشته است و نشان‌دهنده تغییرات اساسی در نظام هستند (Taylor, 2006: 55). بنابراین، جهانی شدن اقتصاد به صورت مؤثری سرشت سرزمین دولت ملی را در هم می‌شکند و جهشی به سمت ساختارهای فراملی پیدا می‌کند، در نتیجه مفهوم حاکمیت و امنیت ملی و فراملی در روند جهانی سازی اقتصاد، در حال تغییر و تحول است.

-تحریم‌های اقتصادی علیه ایران: امروزه، با گسترش علم و فناوری‌های ارتباطی، جهان به دهکده صغیری تبدیل شده است و تمام اهداف بشر به سوی جهانی شدن پیش می‌رود، اقتصاد نیز در این راستا به سوی جهانی شدن روانه است؛ همچنین، ثبات و افزایش تجارت خارجی از اهداف مهم حکومت‌ها قلمداد می‌شود. با توجه به این موضوع، کشورهای تحریم‌کننده سعی می‌کنند با وضع تحریم‌های تجاری و مالی هزینه‌هایی بر کشور مورد نظر وارد کنند (Hufbauer & al et, 2007). تحریم سلسله اقدام‌هایی است که بدون استفاده از قوای تهدید علیه کشور، هدف یا فرد مورد نظر اعمال می‌شود (Malloy, 1990:301). داکس^۱، تحریم‌های بین‌المللی را تنبیهایی می‌داند که در قالب تبعات اعالم شده ناکامی هدف در تبعیت

1. Dox

از استانداردها یا الزامات بین المللی، اعمال شده است (آقای و دیگران، ۱۳۹۷: ۵۱).

هنری بنین و رابرت گیلپین^۱، تحریم را «دستکاری روابط اقتصادی به منظور دستیابی به اهداف سیاسی» می دانند که «برای تهدید به مجازات اقتصادی و یا اعمال آن با هدف مجبور کردن یک جامعه به تغییر سیاست یا حکومت خود» به کار می رود (بنیت، ۱۳۹۵: ۴۴).

تحریم ها از نظر موضوع ابزاری به دو دسته تحریم های اقتصادی و غیراقتصادی طبقه بندی می شوند؛ تحریم های غیر اقتصادی نظیر صادر نکردن ویزا برای مقامات دولت تحریم شونده در یک سازمان بین المللی، مخالفت با پیشنهاد کشور تحریم شونده برای میزبانی وقایع مهم بین المللی همچون برگزاری مسابقات جام جهانی، المپیک و ... به وسیله ابزارهایی جز تحمیل هزینه های اقتصادی قابل دستیابی هستند؛ تحریم های اقتصادی از جنبه های تجاری و مالی برخوردارند که در تحریم های تجاری، ممنوعیت ها و محدودیت هایی در زمینه صادرات و واردات اعمال می شود. اما در تحریم های مالی، تحریم کننده از انجام معاملات مالی، نقل و انتقالات پول و سرمایه گذاری خودداری می کند و با استفاده از نفوذ خود در مؤسسه های مالی بین المللی از هرگونه همکاری فنی، سرمایه گذاری رسمی و انعقاد قراردادهای وام جلوگیری می کند. لازم به ذکر است شدیدترین شکل تحریم های مالی، انسداد یا مصادره^۱ دارایی های کشور تحریم شونده^۲ به نظر می رسد اثر تحریم های تجاری، بیشتر یا رهبران آن ها است. (آقای و دیگران، ۱۳۹۷: ۵۱). هافبائر و اسکات^۳، با روش های آماری و تحقیقات محاسباتی به این نتیجه رسیده اند که «تحریم های اقتصادی، تأثیرات زیادی بر رفاه اقتصادی یا همان امنیت اجتماعی دارد. (Hufbauer & Schott: 2012: 13) جفری کمپ^۴، وی مطلوبترین ابزار مهار ایران هسته ای را اتخاذ تحریم چندجانبه می داند که در آن چهار بازیگر روسیه، اتحادیه اروپا، آمریکا و چین حضور داشته باشند؛ زیرا به سرشکن شدن هزینه های مادی و معنوی واشنگتن منجر می شود به ویژه اینکه روسو به تنهوا کشور عضو باشگاه هسته ای است که در فرایند تکمیل نیروگاه اتمی بوشهر و ارسال میله های سوخت هسته ای مشارکت دارد و احتمال ارسال سامانه های دفاع هوایی اس ۳۰۰ به جمهوری اسلامی ایران همکاری می نماید. پاتریک کلاوسون^۵، مذاکره هسته ای با جمهوری اسلامی ایران را به دلایل انعکاس منفی آن در دولتهای میانه روی عرب متحد آمریکا در منطقه و مغایرت با اهداف اعلانی آمریکا در طرح خاورمیانه بزرگ و ایجاد این تصور در هیئت حاکمیت جمهوری اسلامی ایران که هرگونه نزدیکی به تولید تسلیحات هسته ای قدرت مانور و چانه زنی آنان در مذاکرات را افزایش می دهد، مفید نمی داند. و معتقد است هرگونه مذاکره مستقیم هسته ای میان واشنگتن و تهران باید در چارچوب «تواف همه جانبه» بر چهار موضوع عراق، صلح خاورمیانه، موضوع هسته ای و حقوق بشر

1. Henry Benin and Robert Gilpin

2. Midfielder and Scott

3. Jeffrey Camp

4. Patrick Clawson

متمرکز شود. وی، معتقد به جایگزینی گزینه‌های امنیتی به جای گزینه‌های اقتصادی با بهره‌برداری از دو تاکتیک «انزوا سازی و مهار و بازدارندگی» است (مهریان، ۱۳۹۸: ۱۵۵). گری سیک^۱، معتقد است مهمترین راه کار مؤثر برای مهار فعالیتهای هسته ای ایران و توقف فرایند غنی سازی ایجاد نارضایتی عمومی در داخل از طریق تصویب تحریم‌های درازمدت مرحله ای و پلکانی است؛ زیرا تحریمها و فشارهای شدید و مقطعی باعث تقویت وحدت ملی و بسیج افکار عمومی علیه آمریکا می شود. دیوید کی^۲، معتقد است، آمریکا باید به منظور انزوای مؤثر ایران گزینه اعمال تحریم‌های ائتلافی و هوشمند خارج از چارچوب شورای امنیت را پیگیری کند. کنث ام. پالک^۳، معتقد است که «پاشنه آشیل» و نقطه ضعف ایران در اقتصاد خفته است که در حد مطلوب نمی باشد. اولین اثر اقتصادی بر توده مردم این است که می تواند به شورش‌های داخلی منجر شود؛ بنابراین، رژیم ایران تنها با انتخاب یکی از دو گزینه زیر مواجه است: از برنامه‌های اتمی خود منصرف شود و در عوض از «مشوقهای اقتصادی» بهره‌مند گردد. به فعالیتهای اتمی خود ادامه داده و در عوض آسیب‌های گسترش عمق و دامنه تحریم‌های همه جانبه را بپذیرد (هان، ۱۵۶). امنیت ملی: «امنیت ملی» حوزه‌ای جدید و مفهومی کاملاً غربی است که در خلال و متعاقب جنگ جهانی دوم مطرح شده است (حسن‌پور، ۱۳۸۲: ۷۸).

«امنیت ملی عبارت است از احساس آزادی کشور در تعقیب اهداف اساسی و فقدان ترس و خطر جدی از خارج نسبت به منافع اساسی و حیاتی کشور». در فرهنگ اصطلاحات روابط بین‌الملل این مفهوم بدین صورت تعریف شده است: «حالتی که ملت فارغ از تهدید از دست دادن تمام یا بخشی از جمعیت، دارایی یا خاک خود به سر می‌برد» (بصری، ۱۳۸۰: ۱۶۹-۱۶۸). مجموعه تحولات پرشتاب کنونی و ورود متغیرهای متعدّد در صحنه امنیتی کشورها، مدیران سطوح بالا را وادار می‌سازد تا از الگوها و روش‌های سنتی خود در اداره امور امنیتی کشور فاصله بگیرند و با در نظر گرفتن مجموعه تغییرات محیطی، استراتژی و سیاست‌های منسجمی را برای حفظ امنیت در کشور خود اتخاذ کنند (کلاهچیان، ۱۳۸۴: ۶۲). به طور کلی، مباحث امنیتی عمدتاً حول محور امنیت ملی می‌چرخد. امنیت ملی از دو واژه امنیت و ملی تشکیل شده که هر کدام از این دو واژه تأثیر عمیقی بر دیگری گذارده است. واژه امنیت یعنی ایمنی و آسودگی از خطر و واژه ملی که مربوط به ملت می‌شود و از زمان شکل‌گیری انقلابهای مردمی و پایه‌گذاری اولین حکومت‌های مردمی در جوامع مغرب زمین متداول گشته، بتدریج به جوامع شرقی و ایران نیز رسیده است (حسینی و واثق، ۱۳۹۵: ۹۲). در این راستا، مهمترین بعد امنیت، امنیت اقتصادی است. تعیین سیاست‌های کلی در بخش امنیت اقتصادی جامعه و نهادی نمودن الگوهای عملی رفتار (هنجارها) در این زمینه یکی از حوزه‌های اساسی امنیت و قانون‌گرایی است. امروزه امنیت اقتصادی بیش از گذشته تبدیل به مسائل

1. Gary Sick

2. David Ki

3. Cont..M. Palk

ظریف و حساس جامعه شده است. به طوریکه اگر قواعد و قوانینی در این زمینه تعیین و وضع نشود، ضمن رواج هرج و مرج و بحران شاهد از بین رفتن امنیت در این حوزه خواهیم بود که بدون تردید سرمایه، ثروت، تولید و کارآفرینی در جامعه تهدید خواهد شد.

۳. روش تحقیق: این پژوهش، از نوع بنیادین و نظری است و روش جمع آوری داده ها در این پژوهش اسنادی و کتابخانه ای و شیوه تحلیل اطلاعات نیز توصیفی - تحلیلی مبتنی بر روش شناسی کیفی می باشد. در این راستا و برای دستیابی به یک نتیجه درست و شفاف در این پژوهش مبتنی بر استنتاج عقلانی کوشش گردیده به بررسی و تبیین تأثیر تحریم های اقتصاد بر امنیت ایران پرداخته شود. بنابراین، با به کارگیری متغیرهای اصلی مانند اقتصاد، جهانی شدن، امنیت سعی بر آن است که به یک نتیجه قابل تعمیم برسیم.

۴. یافته‌های تحقیق:

-برجام و تأثیر آن بر بازار اقتصادی ایران: برای رهایی از مشکلات اقتصادی و رکود تورمی که معیشت ملت ایران را با مشکلات زیادی مواجه کرده بود، دولت روحانی سعی نمود تا با استفاده از دستگاه دیپلماسی جمهوری اسلامی، به حل این مشکل بپردازد. بدین منظور پرونده هسته ای ایران به تیم وزارت امور خارجه به رهبری محمدجواد ظریف، وزیر امورخارجه سپرده شد (دریایی، ۱۳۹۴: ۱۳). پس از یکسری مذاکرات طولانی هیأت دیپلماسی ایران با نمایندگان ارشد ۵+۱ (روسیه، چین، امریکا، فرانسه، انگلیس و آلمان) سرانجام بدنبال دو توافق موقت وین و لوزان در تیرماه ۱۳۹۴ (۱۴ ژانویه ۲۰۱۱) برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) تحت عنوان توافق وین کسب گردید (شیرازی، ۱۳۹۴: ۳۸-۴).

تحول اقتصادی ایران بعد از توافق هسته ای (برجام) هرچند آنقدری که انتظار می رفت گسترده و عمیق نبود، ولی باعث گردیده بود تا ورود برخی از شرکتهای خارجی به ایران امکانپذیر گردد. در عصر تحولات بین المللی و جهانی شدن و وابستگی اقتصادی کشورهای در حال توسعه، فرصت بهره مند شدن از امکانات بین المللی و سرمایه گذاری خارجی برای این کشورها تا حدود زیادی فراهم می شود. اقتصاد ایران نیز مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه با تحولات بین المللی گره خورده است. اما شدت عوامل و مسائل سیاسی بین المللی در اقتصاد ایران بسیار است. برای نمونه با یک نگاه به بازار سرمایه ایران می توان این مهم را دریافت که شاخص سهام در این کشور بعد از رویدادهای سیاسی مهم مربوط به ایران در صحنه بین الملل دچار تغییرات شگرفی می گردد. تصور بر این بود که با برداشته شدن تحریمهای هسته ای شورای امنیت و تحریمهای یکجانبه ایالات متحده، دولت ایران امکان دسترسی به حوزه های تجاری، مالی، فن آوری و انرژی را به راحتی کسب خواهد نمود. به علاوه دولت یازدهم با رفع تحریمها می توانست تحول شگرفی را در صنعت هوایی و یعنی برای ملت ایران به ارمغان آورد. اما با پیروزی ترامپ در انتخابات

و خروج آمریکا از برجام، دولت حسن روحانی را با مشکلات اقتصادی در داخل و انزوای سیاسی در ناحیه مواجه خواهد کرد. ورود او به کاخ سفید و کنار گذاشتن سیاست مباحثات اوباما (با نظام جمهوری اسلامی ایران)، باعث خشنودی برخی از جناح‌های اصولگرا در داخل و شادی برخی از حکام منطقه ای گردید (ساجدی، ۱۳۹۷: ۲۱۱).

چراکه توافق هسته ای برای برخی از کشورهای خاورمیانه (اسرائیل و عربستان) که نگاه مثبتی به اعمال ایران نداشتند، بسیار نگران کننده بود. سرانجام در تاریخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ ترامپ خروج آمریکا را از برجام اعلام نمود که مورد انتقاد دولت روحانی و دیگر اعضای برجام قرار گرفت. با توجه به اقداماتی که در خصوص برجام و در عرصه سیاست بین الملل یعنی خروج آمریکا از آن صورت گرفت، نوسانات زیادی در اقتصاد مالی و پولی ایران بوجود آمد. برجام که یک توافق چند جانبه و در سازمان ملل ثبت گردیده بود، باعث شده بود که درآمد نفتی ایران دوباره احیاء گردد و تأثیر فراوانی بر بخش اقتصادی ایران گذارد. اما با خروج آمریکا از برجام و تهدیدهای آمریکا مبنی بر از سرگیری تحریمها، اقتصاد ایران دچار نابسامانی و تغییر و تحولات شدیدی شده است که این مسئله به وضوح در اوایل سال ۱۳۹۷ در بازارهای مالی ایران مشاهده شد. (ساجدی ۱۳۹۸: ۱۴۰).

- تأثیر جهانی شدن اقتصاد بر امنیت ملی کشور: نفوذ و تأثیرات نهادهای بین‌المللی اقتصادی مانند سازمان تجارت جهانی و ایجاد و توسعه همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای (فراملی) مانند اتحادیه اروپا و سایر اتحادیه‌های منطقه‌ای و ادغام کشورهای سوسیالیستی سابق در جهان سرمایه‌داری، زوال یا پژمردگی ایدئولوژی‌های سیاسی و توجه و معطوف بودن نظر ملت‌ها به پیشرفت‌های مالی به جای لفاظی‌های ایدئولوژیک در ساخت مدینه‌های فاضله که هیچ‌گاه هم تحقق نیافته، دولت‌ها را هم مجبور به توجه بیشتر به امر اقتصاد با صرف نظر نمودن از پاره‌ای از مظاهر بارز حاکمیت خود مانند آن چه که کشورهای عضو اتحادیه اروپا با قبول پول اروپایی و پارلمان اروپایی انجام داده‌اند، کرده است. کشورهای سوسیالیستی هم با ترفندهای نوین سیاسی و ایدئولوژیکی، ادغام در اقتصاد سرمایه‌داری را بُعد دیگری از سوسیالیسم توجیه می‌کنند و با ورود سرمایه از جهان سرمایه‌داری به جهان سوسیالیستی گوی سبقت را از کشورهای اقتصاد آزاد روده‌اند، که به هر حال چنین فرایندی از شرق تا غرب از کشورهای پیشرفته تا عقب‌مانده و از شمال تا جنوب متضمن واگذاری بخشی از حقوق حاکمیت ملی خود برای ورود به این باشگاه جهانی بوده است. به بیان دیگر نهادهای موازی دیگری با دولت‌ها در معاهدات جهانی و بین‌المللی ظاهر شده که قدرت و امنیت ملی دولت‌ها را در عرصه ملی و بین‌المللی به چالش کشیده است. عضویت در این سازمان‌ها و نهادهای اگر هم اختیاری باشد، در هر حال در بردارنده تعدادی از تعهدات و مسئولیت‌ها می‌شود. دولت‌ها به طور فزاینده‌ای عضو سازمان‌های فراملی می‌شوند و بنابر ضرورت حتی حاکمیت خود را به

آن‌ها واگذار می‌کنند. سازمان‌هایی مانند سازمان ملل، ناتو، اتحادیه اروپا و اوپک (ارگینز و بوریر، ۱۳۸۱: ۵۱). گسترش و وابستگی متقابل بین کشورها و اقتصادهای ملی، یکپارچگی بازارهای مالی و گسترده شدن مبادلات تجاری، مقررات‌زدایی و از میان برداشتن اقدامات حمایت‌گرایانه بازرگانی و ایجاد سازمان تجارت جهانی (محمودپناهی، ۱۳۸۹: ۱۸۶).

روی هم رفته توده قابل ملاحظه‌ای از اقتدار در سطح جهانی و بین‌المللی در حال تکوین و تشکیل است که خواه ناخواه به اقتدار سنتی دولت‌ها آسیب می‌رساند (صادقی، ۱۳۷۹: ۴۰۸). چون مرزهای ملی دیگر چندان به مفهوم و معنای مرزهای فعالیت اقتصادی نیستند، دیگر نمی‌توان به درستی از بازار ملی سخن گفت. گسترش اقتصاد جهانی، بدین سان توانایی سیاسی حاکمیتی را در امر کنترل و اداره امور اقتصادی خود محدود می‌سازد (معصوم‌زاده، ۱۳۷۹: ۱۲۱-۱۱۹). امروزه حاکمیت دولت‌ها، خود تابعی از کل نظام سرمایه‌داری شده و نقطه اوج محدود شدن دولت‌ها همین شرکت‌های چندملیتی هستند. مسلماً کشورهای قدرتمندتر بهره بیشتری از این روند جهانی شدن می‌برند مثلاً مرزهای امن دولت‌های آمریکا، انگلستان و فرانسه (مرتضوی، ۱۳۸۹: ۴-۳۳). اما دولت‌هایی که هنوز بنا بر ایدئولوژی یا تفسیرها و برداشت‌های غیرهمسو با وضعیت نوین جهانی به سختی حاضر به پذیرش این نظم نوین و تطبیق و تطابق خود با شرایط پیش آمده هستند، نه تنها تأثیرگذار بر این وضعیت موسوم به جهانی شدن نیستند، بلکه فرصت‌هایی را هم برای رشد و توسعه اقتصادی از دست می‌دهند و به شکلی دیگر موجب تضعیف اقتدار و حاکمیت ملی خود در عرصه جهانی می‌شوند (Taylor, 2006: 55). برجسته‌ترین آثار در این زمینه، آثار اخیر «پل هرست و گراهام تامپسون»^۱ می‌باشد (نش، ۱۳۸۰: ۷۴). گسترش نظام اقتصادی بازار آزاد در چارچوب جهانی شدن‌های کنونی، نه تنها مفهوم حاکمیت اقتصادی و مفهوم مرزهای اقتصادی را دگرگون می‌کند، بلکه بر مفهوم حاکمیت به معنای گسترده و عام آن نیز اثر می‌گذارد و دگرگونی‌هایی را در آن موجب می‌شود (مجتهدزاده، ۱۳۸۱: ۱۲۰). در نتیجه، جهانی شدن اقتصاد (که در یک کفه ترازو قرار گرفته و) سنگینی خود را بر حاکمیت ملی (که در کفه دیگر قرار گرفته) تحمیل می‌کند و بر اساس قانون تعادل می‌توان نتیجه گرفت که جهانی شدن‌ها تعادل را از بین برده و در زمینه‌های گوناگون فرسایش و کاهش وزن ژئوپلیتیکی را به وجود آورده است.

ما در حال حاضر در یک اقتصاد جهانی زندگی می‌کنیم که به طور کامل در گسترش و توسعه نواحی هسته‌ای تجارت کالا و سرمایه تولیدی، بین‌المللی شده و باعث جهانی شدن شتابان در مورد جریان‌های پولی و سرمایه مالی شده است (بیلیس و اسمیت، ۱۳۸۳: ۲۴۴) و اگر کشوری بنا بر دلایل مختلف از این اقتصاد بیرون باشد دچار مشکلات زیادی در ابعاد مختلف جامعه بویژه امنیت خواهد شد.

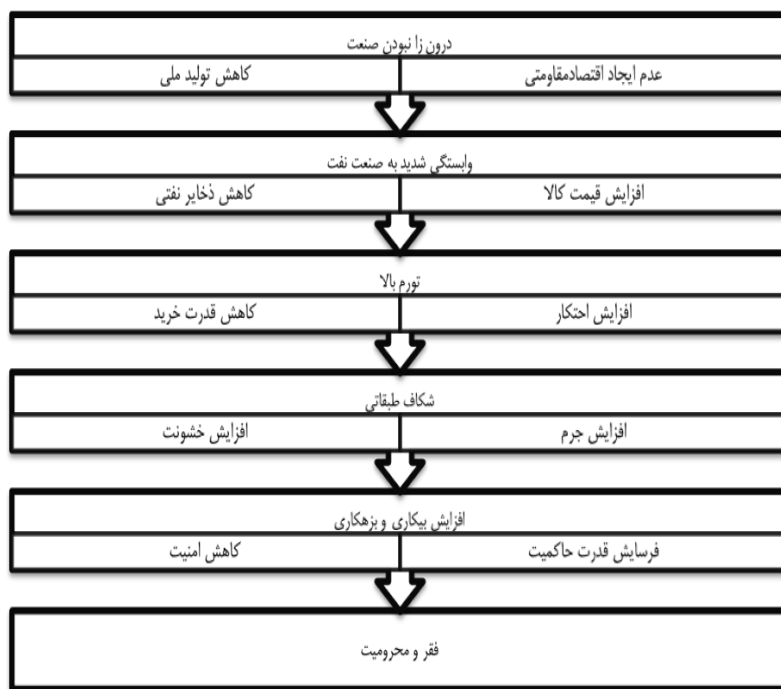
1. Paul Hurst and Graham Thompson

آثار منفی تحریم‌های اقتصاد بر امنیت را می‌توان چنین برشمرد:

- ۱- از میان رفتن امنیت شغلی افراد که خود به گونه‌ای سبب از میان رفتن رفاه فرد و خانواده خواهد بود و به طور کلی امنیت ملی را با چالش روبرو می‌کند.
 - ۲- افزودن شکاف میان دارندگان و ناداران جامعه آن گونه که تقسیمات جهانی با توجه به جهانی شدن‌ها از حالت تقسیم به ملت‌های گوناگون تبدیل به حالت تقسیم به طبقات هم‌سرنوشت و همدرد انسان‌ها در سطح جهانی خواهد بود.
 - ۳- گسترش سودجویی و سودپرستی در جوامع منجر به مادی‌گرایی بیشتر فرهنگ‌ها خواهد شد و پیامد بی‌تردیدش، کاهش یافتن عواطف و احساسات انسانی در جوامع خواهد بود (مجتهدزاده، ۱۳۷۹: ۱۶۶).
- اما فرایند اقتصاد جهانی خالی از معایب هم نیست، نظام جدید و گفتمان مسلط اقتصادی باعث تمرکز سرمایه در میان جمع‌قلیلی از سرمایه‌داران، صاحبان صنایع و بازرگانان می‌شود. این امر خود به خود منجر به دوقطبی شدن جوامع و تشدید جدال طبقاتی در بین قشر ثروتمند و فقیر جوامع به خصوص، پیرامون می‌شود. اساساً نظام سرمایه‌داری به خاطر الگوی پاداش خود و نیز میزانی که اشخاص را وادار به ایفای نقش‌های اجتماعی قطبی می‌کند، نظامی قطبی‌کننده است (والراشتاین، ۱۳۷۷: ۲۵۴). پنج غول اقتصادی جهان: آمریکا، ژاپن، فرانسه، انگلستان و آلمان از جمع حدود دویست کارتل و تراست بزرگ، یکصد و هفتاد تای آنها را زیر یوغ خود گرفته‌اند (فراگزلو، ۱۳۸۱: ۹۳). بنابراین، واضح است که چنین انباشت کلانی از سرمایه که به دنبال چهره‌های مختلف خود، قدرت را نیز می‌آورد، بنیادهای اصلی دموکراسی جهانی را هدف قرار می‌دهد و استبداد سیاسی و فرهنگی را بر جهان حاکم می‌کند. از سوی دیگر چنین حجم عظیمی از قدرت و ثروت در فعالیت شرکت‌های چندملیتی، به سادگی مرزهای دولتی و هویت‌های ملی را در هم می‌شکند و ارزش‌های مورد نظر خود را بر جهان حاکم می‌کند و امنیت ملی کشورها را به چالش روبرو می‌سازد. جهانی شدن اقتصاد به طور کلی جهت رسیدن به اهداف خود که دستیابی به حداکثر سود و سوق دادن جریان سرمایه به فضاهایی از سرزمین که سود بیشتری را در بردارد، نیاز به فراهم ساختن یک‌سری پیش‌زمینه‌های فرهنگی و بسترسازی اجتماعی است که این هدف را به وسیله مداخله در امور کشورهای پیرامون، به نمایش گذاشتن فاصله‌ها و ایجاد ستیز طبقاتی و قرار دادن قشرهای گوناگون مردم در مقابل یکدیگر محقق می‌سازد. «استعمار پنهان که هم اینک بر روابط بین‌الملل سایه افکنده است، از حال و هوای حاکم بر نظام اقتصادی در جهان مایه می‌گیرد. در این میان، ابزارهای رسانه‌ای، مهم‌ترین نقش را بازی می‌کنند. این رسانه‌ها با نفوذ دادن فرهنگ بیگانه با ارزش‌های ملی، میان فرهنگ سنتی و فرهنگ عاریتی تضاد ایجاد می‌کنند که گونه‌ای بحران هویت و ناسازگاری و عدم امنیت ملی از جمله پیامدهای آن است» (ولی‌نژاد، ۱۳۸۲: ۱۹۵). از این رهگذر روشن می‌شود که جهانی شدن اقتصاد علاوه بر جدال طبقاتی، با تمرکز ثروت، عدم امنیت اقتصادی و شغلی را موجب شده و جدال طبقاتی را دامن می‌زند.

تکثر و هویت فرهنگی را نیز می‌فرساید و به حریم آزادی‌های سیاسی مردم یورش می‌برد و در نهایت زمینه رشد بنیادگرایی و حتی تروریسم را فراهم می‌آورد. جهانی شدن اقتصاد در اولین مرحله با تشدید جدال طبقاتی، امنیت ملی را به چالش می‌کشد و در وهله دوم از طریق رسانه‌ها و فناوری‌های اطلاعاتی فرهنگ مصرفی سرمایه‌داری را در تقابل با فرهنگ بومی و محلی کشورها قرار می‌دهد و باعث به وجود آمدن بحران هویت که متزلزل‌کننده امنیت است، در این جوامع می‌شود. جدال طبقاتی و دوقطبی شدن جوامع از طریق دسترسی قشریندی شده به فضاهای جهانی در موارد ذیل تشدید می‌شود:

۱. تمرکز ارتباطات جهانی بر طبقات متخصص و مرفه کشورهای شمال، ساکنان شهرها و نسل‌های جوان‌تر؛
 ۲. فرصت‌های فزاینده برای اشتغال زنان، هرچند اغلب سطح شرایط کار پایین‌تر از مردان است؛
 ۳. دسترسی نابرابر اقشار مرفه به پول و اعتبار جهانی؛
 ۴. تخصیص عملی تأمین مالی بدون بررسی طبقات ثروتمند؛
 ۵. تمرکز سرمایه‌گذاری‌های جهانی کشورهای شمال در شهرها (شولت، ۱۳۸۲: ۳۲۵).
- عمده‌ترین عوارض این حوزه در عصر جهانی شدن که بر امنیت ملی تأثیر بسزایی دارد، در شکل (۲)، بیان شده است

شکل ۲- عوارض جهانی شدن اقتصاد بر امنیت ملی

ترسیم: (از نگارنده)

-تأثیر تحریم‌ها بر امنیت ملی ایران:

بودجه دولتی بعنوان ابزار اقتصادی و مالی، علاوه بر نقش‌های اقتصادی و مالی نقش‌های سیاسی، را نیز برعهده دارد و با گسترش فعالیت‌های دولتی در همه جنبه‌های زندگی و بزرگتر و پیچیده‌تر شدن سازمان‌های دولتی و پیشرفت روش‌های مدیریت و برنامه‌ریزی و ظهور تکنولوژی اطلاعاتی امروزه، نظام بودجه‌بندی و اقتصادی یک سیستم پیچیده‌ای از طرح‌ها و برنامه‌هاست و اقتصاد و بودجه علاوه بر نقش‌های اقتصادی، نقش حساس و مهم سیاسی و برنامه‌ریزی را نیز عهده دار شده است و امروزه اقتصاد، منعکس‌کننده انواع برنامه‌ریزی‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی، عمرانی، اجتماعی و فرهنگی در ایران است. مهمترین اهداف دولتها، رسیدن به رشد اقتصادی و فراهم کردن خدمات عمومی و تحقق عدالت اجتماعی است. برای تحقق این اهداف باید وظایف دولتها در کنار وظایف مردم و نهادهای عمومی و غیردولتی مشخص گردد. بنابراین، کاربرد سیاست‌های ثبات‌سازی اقتصاد کلان، از طریق کاهش نوسانات متغیرهای بخش حقیقی، باعث کاهش بی‌ثباتی و آسیب‌پذیری‌های بخش سیاسی کشور می‌شود (هادیان و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۸). شایان ذکر است دولت و حاکمیت در این فرایند تسلط خود را تا حدود زیادی بر واردات و صادرات در اثر تحریم‌ها از دست می‌دهند.

جدول ۱: تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر واردات ایران

احتمال	آماره Z	خطای انحراف استاندارد	ضرایب	متغیر
۰/۰۰۵	۲/۷۹	۱/۳۳۰	۳/۷۰۹	جمعیت ایران
۰/۰۰	۴/۴۶	۰/۴۲۰	۱/۸۷۷	تولید ناخالص داخلی ایران
۰/۰۰	۱/۴۰	۰/۰۵۰۲	۰/۸۹۵	تولید ناخالص داخلی شریک تجاری
۰/۱۶۰	-۵/۰۴۰	۰/۲۰۲۶	۰/۲۸۴	مرکز مشترک
۰/۰۰	-۰/۸	۰/۰۰۰۳	-۰/۰۰۰۱	فاصله دو کشور
۰/۴۲۱		۰/۱۰۶۸	-۰/۰۸۶	-تحریم گسترده
۰/۵۸۱	۰/۵۵	۰/۰۷۵۴	۰/۰۴۱۶	تحریم ضعیف
۰/۴۲۶	۰/۸۰	۱۶/۳۵۵	۱۳/۰۱۱	ضریب ثابت
احتمال		آماره		
۰/۰۰		۳۵/۹۰۸		آزمون خودهمبستگی
۰/۰۰		۴۶۷/۹۱		آزمون واریانس ناهمسانی
۰/۰۰		۳۷۷/۱۸		آزمون والد

احتمال	آماره Z	خطای انحراف استاندارد	ضرایب	متغیر
		۶۹۰		تعداد کل مشاهدات
		۳۵		تعداد مقاطع کشورهای شریک تجاری

(آقای و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۵)

جدول ۱: تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر صادرات ایران

احتمال	آماره Z	خطای انحراف استاندارد	ضرایب	متغیر
۰/۰۰	۱۰/۸۴	۰/۰۲۲۸۴۲۲	۰/۲۴۷۷۲۰۴	جمعیت ایران
۰/۰۰	۱۷/۰۰	۰/۱۸۰۳۴۲۴	۳/۰۶۵۲۴۲	تولید ناخالص داخلی ایران
۰/۰۰	۹/۱۸	۰/۰۱۷۱۲۶۸	۰/۱۵۷۱۸۳۶	تولید ناخالص داخلی شریک تجاری
۰/۰۰	-۸/۶۷	-	-۰/۵۴۹۵۶۲۲	مرکز مشترک
۰/۰۰	-۲۴/۹۲	۰/۰۰۰۰۱۴۳	-۰/۰۰۰۳۵۷۳	فاصله دو کشور
۰/۰۰	-۲/۳۳	۰/۰۹۰۰۸۹۶	-۰/۲۰۹۷۶۲۱	-تحریم گسترده
۰/۰۰	-۱/۸۰	۰/۰۹۳۸۴۲۱	-۰/۱۶۸۶۷۲۴	تحریم ضعیف
۰/۰۰	-۱۴/۶۹	۴/۷۷۰۵۱۶	-۰/۰۷۱۵	ضریب ثابت
احتمال		آماره		
۰/۱۱۹۸		۲/۵۴۶		آزمون خودهمبستگی
۰/۰۰		۳۲۵/۷۰		آزمون واریانس ناهمسانی
۰/۰۰		۱۶۴۲/۹۳		آزمون والد
		۶۹۰		تعداد کل مشاهدات
		۳۵		تعداد مقاطع کشورهای شریک تجاری

(آقای و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۵)

در همین راستا، باید اذعان کرد که بیماری‌های اقتصاد ایران از جمله تورم، بیکاری، کاهش بهره‌وری و رشد پایین اقتصادی را باید تأثیرگذار بر امنیت ملی دانست. زیرا ما باید اعداد و ارقامی را در بودجه تنظیم کنیم که واقعی باشند و امکان تحقق آنها وجود داشته باشد. اما متأسفانه بعضاً شاهد این واقعیت هستیم که اعداد ارائه شده واقعی نیستند. لکن اعداد و ارقام ارائه شده در بودجه بسیار مهم بوده و در زندگی مردم ایران و به تبع آن در امنیت تأثیرگذار است و نقش حیاتی در اقتصاد ملی دارد. پس چنانچه این اعداد غیر واقعی باشد و تحقق نیابند، باید منتظر مشکلات پیش‌بینی نشده‌ای در تمامی سطوح کشور علی

الخصوص در بطن زندگی مردم باشیم. از همین رو، تنظیم بودجه و به طور کلی سرنوشت اقتصادی کشور مورد توجه آحاد مردم (از صاحب نظران و مدیران ارشد و برجسته سیاسی، اقتصادی، نظامی، عمرانی، اجتماعی و فرهنگی کشور گرفته تا مردم عادی قرار دارد. در این شرایط؛ با وجود اقتصاد نابسامان که روز به روز راکدتر هم می شود، افزایش حدود ۶۰ هزار میلیارد تومانی بودجه عمومی دولت سوال برانگیز بوده و قطعاً تبعات نگران کننده‌ای برای امنیت ملی در پی خواهد داشت. ابهامات برجسته دیگر مربوط به قیمت نفت و نرخ دلار می باشد، بطوریکه قیمت دلار رو به افزایش است و قیمت نفت کاهش دارد، پس چطور دچار کسری بودجه نشویم؟ چرا دولت که مخالف افزایش نرخ دلار در بازار ارز می باشد به گرانی دلار دامن میزند؟ آیا دولتمردان از این واقعیت آگاه نیستند؟ بنابراین، در ارتباط با نرخ نفت و دلار در سال ۱۳۹۷، این میزان بودجه و درآمدی که تعیین شده اشتباه می باشد و این روندی که در پیش گرفته شده کشور را با بحران و اقتصاد را نابسامان تر و سایه تورم سنگین را بر سر مردم حاکم خواهد کرد و به تبع آن امنیت فردی و اجتماعی با توجه به مشکلات اقتصادی و عدم رفاه جمعی به خطر می افتند و تبعات آن دامن گیر حکومت و حاکمیت ملی هم می شود. افزایش قیمت حامل های انرژی از جمله گازوئیل، افزایش قیمت آب و برق، حذف یارانه نان و متعاقباً افزایش نرخ انواع نان، افزایش مالیات، افزایش چند برابری عوارض خروج از کشور و... موجب شکل گیری بحران در جامعه و فشار سنگین مالی به عموم مردم خواهد شد. از افزایش کرایه حمل و نقل کالا و مسافر گرفته تا رشد قیمت مایحتاج مردم، افزایش هزینه های جاری مردم، افزایش نرخ دلار و سفرهای خارجی و ورود گران کالا با نرخ جدید دلار، افزایش قاچاق، رکود تولید و... متأسفانه همه این موارد زندگی مردم و امنیت اجتماعی را با تهدید مواجه می کند. به طور کلی، با این تفاسیر باید گفت: علاوه بر امسال، سال آینده سال بسیار سختی خواهد بود. بنابراین، دولت باید با برنامه ریزی های هدفمند و کاهش هزینه های جاری خود مانند هزینه پروژه های عمرانی، بودجه را افزایش دهد و نیازهای مردم را تأمین کند. ضمناً دولت با پرهیز از خام فروشی و حمایت از صادرات غیرنفتی و حضور در بازارهای جهانی و دست آخر با تحقق و پیاده سازی اقتصاد مقاومتی می تواند رشد درآمدهای ارزی کشور را بیش از پیش سرعت بخشیده و کسری مستمر بودجه را جبران کند و برای جوانان کشور اشتغال ایجاد نماید. کارزار گسترش رفاه از دشوارترین کارزارهایی است، که بر دوش حاکمیت ایران قرار گرفته است، چندوجهی بودن رفاه اجتماعی از یک سو و گونه گونه بودن گروه های هدف از سوی دیگر، این کارزار را چنان دشوار و پیچیده کرده است که جز با برنامه ریزی دقیق و منسجم برپایه واقعگرایی نمی توان راهی برای گسترش آن در نظر گرفت.

نتیجه اینکه، اقتصاد امروز ایران، با اینکه دستخوش پیشرفت ها و تحت تأثیر فناوری های ارتباطی و اطلاعاتی قرار گرفته و توسعه داشته، ولی با توجه به تحریم ها و مشکلات داخلی دچار مشکلات و آسیب

های زیادی شده و این مشکلات اقتصادی، بر امنیت ملی در وجوه گوناگون و بر حاکمیت و نوع برنامه ریزی های بازیگران دولتی و سیاسی اثرات منفی و زیان آوری داشته است. بر این اساس، شناخت رویکردها و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران درقبال نظام مدیریت جهانی اقتصاد، و زیر مجموعه آن یعنی نظام مدیریت بین المللی پول، مستلزم شناخت صحیح از جایگاه و موقعیت آن در اقتصاد جهانی است. جمهوری اسلامی ایران با توجه به ظرفیتهای بالای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود به عنوان کشوری درحال توسعه، قدرت منطقه ای در منطقه خاورمیانه و نیز به عنوان یک کشور درحال تبدیل شدن به یک بازیگر موثر در نظام بین الملل با منافع و اهداف منطقه ای وفرامنطقه ای است. علاوه بر این، قرارگرفتن در چهارراه انرژی، نفوذ قابل توجه در کشورهای منطقه، همسایگی با ۱۵ کشور در مرزهای آبی و خاکی، قرارگرفتن در میان بیست اقتصاد برتر دنیا، دارا بودن ظرفیتهای اقتصادی و نیروی انسانی تحصیل کرده گسترده، دارا بودن مقام چهارم ذخایر نفت خام جهان و نیز دارا بودن رتبه اول در زمینه ذخایر گاز جهان، موقعیت خاصی به آن بخشیده است. این موضوع در سند چشم انداز بیست ساله تدوین یافته در سال ۱۳۸۲ (۲۰۰۳ م)، مدنظر واقع شده است و مطابق آن جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴ (۲۰۲۵ میلادی) در کنار حفظ هویت اسلامی و انقلابی و تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل می بایست به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه جنوب غرب آسیا دست پیدا کند (شهابی و شاه بیگ، ۱۳۹۶: ۷۳-۷۴). به طور کلی، تحریم هایی که بر اقتصاد ایران وضع شده اند، تنها از نوع تحریم های یکجانبه امریکا نبوده است، بلکه علاوه بر تحریم های یکجانبه امریکا شامل تحریم های چندجانبه و تحریم های شورای امنیت نیز بوده است. بنابراین، وسعت و شدت تحریم های بین المللی اعمال شده بر اقتصاد ایران بسیار زیاد است (صادقی و طیبی، ۱۳۹۷: ۴۱). آمریکا همزمان تلاش کرده که با تبدیل کردن گزینه نظامی به مکملی برای تحریمها و ممنوعیتهای تجاری علیه ایران، هم بر تحلیل سود-هزینه ایران و هم کشورهایی مانند چین، روسیه و هند تاثیر بگذارد. موفقیت این راهبرد در مورد ایران تاثیر مستقیم بر موضع ایران داشته است. اما موفقیت آن در مورد چین، روسیه و هند تاثیری غیرمستقیم داشته است. تغییر تحلیل سود-هزینه چین، هند و روسیه آثار خود را در کاهش صادرات نفت ایران نشان داد و این کاهش منجر به کمبود ارز خارجی در ایران و سقوط بیشتر ریال، افزایش تورم و کسری بیشتر بودجه دولت ایران شد. بنابراین، تغییر تحلیل سود-هزینه چین، هند و روسیه از طریق افزایش فشار اقتصادی بر ایران و تهدید شدن ثبات این کشور در نهایت منجر به تغییر تحلیل سود-هزینه این کشور و تغییر موضعش در مورد برنامه هستهای شد (بیات، ۱۳۹۵: ۶۱). به طور کلی، انگیزه ها یا اهداف مختلفی را برای اعمال تحریم مطرح کردند؛ ۱. تغییر رفتار کشور هدف؛ ۲. تغییر نظام و رژیم سیاسی کشور هدف؛ ۳. نشان دادن اعتراض و مخالفت با سیاستهای کشور هدف؛ ۴. تنبیه و مجازات کشور؛ ۵. بازداشتن یک کشور از

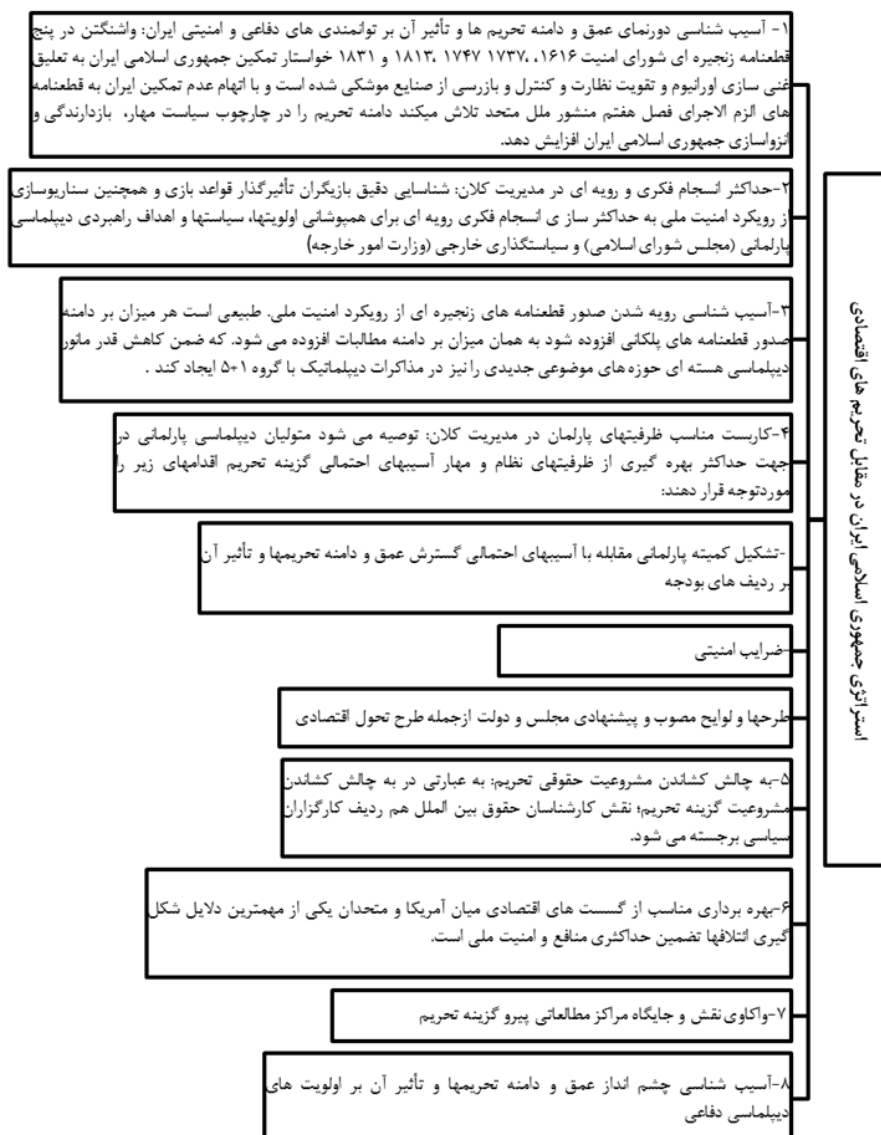
سیاستی و رویکردی خاص. موضوع اهداف تحریم کنندگان معیار مهمی در تفکیک مفهومی بین تحریم و دیگر شکل‌های کاربرد محدودیتهای اقتصادی است.. (بیات، ۱۳۹۵: ۴۵).

- استراتژی جمهوری اسلامی ایران در مقابل تحریم‌های اقتصادی

طی چند سال اخیر به ویژه طی دو سال گذشته تحریم‌های شدیدی بر ایران تحمیل شده و نتیجه آن چیزی جز افزایش نفوذ منطقه ای و بین المللی ایران و کاهش نفوذ و همراهی جهانی با اهداف امریکا نبوده است. همین موضوع (کاهش قدرت نرم امریکا به تبع افزایش قابلیت های نرم افزاری جمهوری اسلامی در منطقه و جهان) باعث گردیده که امریکا به زعم خود تلاش نماید از تمامی امکانات خود برای کاهش قدرت و نفوذ ایران بهره برداری نماید.

در این راستا، ایالات متحده آمریکا جمهوری اسلامی ایران را در پی دست یابی به سلاح های کشتار جمعی و بر هم زننده صلح و ثبات بین المللی معرفی نمود و تمام تلاش خود را جهت ناکامی ایران در اجرای فعالیتهای هسته ای و ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت به کار گرفت. همچنین آمریکا به تشدید تحریمهای اقتصادی علیه ایران پرداخت و سعی کرد با ارجاع پرونده هسته ای ایران به شورای امنیت سازمان ملل جمهوری اسلامی را منزوی سازد. با این حال علیرغم آنکه ایران به طور مستمر با تحریم ها و اقدام های قهرآمیز آمریکا مواجه بوده است نه تنها در صحنه بینالمللی منزوی نشده بلکه با گرای به کشورهای جنوب شرقی آسیا کشورهای مشترک المنافع خاورمیانه و اتحادیه اروپا سعی کرده قطع وابستگی به آمریکا را نیز فراهم آورد. بر این اساس علاوه بر مقاومت و ایستادگی مردم ایران که مهم ترین دلیل بر بی حاصل بودن تحریمها به شمار می آید اهمیت ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی ایران نادیده انگاشتن تحریمها از سوی متحدان و رقبای آمریکا ضرر مالی بخش های اقتصادی آمریکا از عدم رابطه با ایران و از همه مهمتر بی اعتنائی جمهوری اسلامی ایران به تحریم های اعمال شده از سوی ایالات متحده توا حد زیادی موجب از میان رفتن اثربخشی تحریمها شده است. به علاوه عدم رابطه با آمریکا نه تنها موجب انزوای بین المللی و مهار انقلاب اسلامی ایران نشده است، بلکه دستاوردهای بزرگی را نیز برای جمهوری اسلامی در پی داشته است. نخستین دستاورد استقلال و عدم وابستگی اقتصادی به ایالات متحده است که وضعیت حاضر را در موقعیت معکوس با اوضاع پیش از انقلاب قرار داده است. دومین دستاورد مهمی که از عدم رابطه با ایالات متحده آمریکا نصیب ایرانیان شد اتکا به خود و ساخت بسیاری از اقلام مصرفی در داخل کشور بود که پیش از آن ازخارج وارد می شد. در مواقع محاصره اقتصادی و تحریم هوای متعدد ملت ایران را مستعد و مبتکر ساخت و از قدر های جهانی بی نیاز کرد (مهربان، ۱۳۹۸: ۱۴۹).

در مقابل تحریم های آمریکا ایران برای افزایش امنیت ملی، می تواند از استراتژی مقابله با تحریم در قالب راهکارهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی استفاده کند که در شکل (۳)، برخی از این راهها نمایان است

شکل ۳- استراتژی ایران در مقابله با تحریم‌ها، ترسیم: نگارنده

به طور کلی، تحریم‌ها زمانی بر امنیت ملی تأثیر منفی دارد که: وابستگی بودجه به درآمد نفتی که با کاهش قیمت خرید نفت و یا کاهش در میزان فرو بودجه کشور تحت تأثیر قرار می‌گیرد. تراز منفی صادرات که این خود به علت نیاز به واردات بیشتر زمینه ای برای تأثیر تهدید می‌باشد. وابستگی صنایع مادر به واردات نرخ بالای تورم و بیکاری. آنچه مسلم است گسترش تحریمها همانطور که میتواند کاستی هایی را برای توسعه پایدار کشور مورد تحریم تحمیل نماید به طور متقابل هزینه هایی را نیز به کشور تحریم کننده وارد می‌کند.

نتیجه‌گیری:

دولتمردان یک کشور می‌باید به تعداد اهدافی که هر جامعه و حکومت دنبال می‌کند باید قادر باشند آسیبها و تهدیدات را پیش‌بینی و با آنها به مقابله بپردازند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، تحریم‌های اقتصادی، برعکس اقتصاد جهانی و جهانی شدن اقتصاد که بر امنیت ملی آثار تخریبی دارد (از جمله آنها می‌توان به تشدید جدال طبقاتی، دو قطبی شدن جوامع و تهدید امنیت اجتماع در اثر دسترسی بدون برنامه ریزی به فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی و تهدید ارزش‌های جامعه و تخصیص سرمایه بدون توجه به نیازهای مردم اشاره کرد). زمینه‌های اتحاد و خوداتکایی را فراهم می‌کند البته با رعایت موازین و قوانین مربوطه. کاهش مدیریت متمرکز فعالیت‌های اقتصادی که در گذشته در جهت تقویت سرمایه داری و ملی‌گرایی عمل می‌کرد؛ اکنون از طریق ایجاد بازار یکپارچه جهانی، حاکمیت زدایی را تشویق می‌کند و با جریان یافتن سرمایه این امر تسهیل می‌شود و اهمیت اتحادیه‌های تجاری بین‌المللی افزایش می‌یابد. بنابراین، محدودیتهای تجاری و اقتصادی که از طریق قطعنامه‌های شورای امنیت علیه ایران اعمال شده، تحریم به معنای دقیق هستند و محدودیتهای تجاری و اقتصادی اعمال شده توسط آمریکا و اتحادیه اروپا ممنوعیت تجاری (امبارگو) هستند؛ زیرا فاقد مشروعیت بین‌المللی هستند، تنها بر اساس قواعد آمریکا و اتحادیه اروپا وضع شدند و فقط مشروعیت داخلی برای آمریکا و کشورهای اروپایی دارند. بنابراین، ممنوعیت تجاری را می‌توان «محدودیتهای تجاری که از طریق تصویب قوانین و صدور فرمانها توسط نهادهای حاکمه یک کشور علیه کنشگری دیگر، وضع می‌شوند»، تعریف کرد.

درواقع، هدف تحریم‌های مالی بیشتر دولت و مقامات است. تحریم اقتصادی عبارت است از توقف عمدی یا تهدید به توقف روابط معمول تجاری یا مالی یک دولت. دو مفهوم دیگر نیز با تحریم اقتصادی نزدیک هستند. منزوی کردن اقتصادی وسیع‌تر و دیگری محاصره اقتصادی. بنابراین، امروزه بیشترین عواید حاصل از جهانی شدن اقتصاد به جیب کشورهای توسعه یافته می‌رود. البته در بعد ملی بیشترین سود عاید ثروتمندان جامعه می‌شود و شکاف طبقاتی را افزایش می‌دهد و فقر و بزهکاری را دنبال می‌آورد و این خود منجر به اعتراض و ناامنی می‌شود.

همچنین، باید متذکر شد که، در عصر حاضر که ایران به سمت جهانی سازی در حرکت بوده و است، تحریم‌های بین‌المللی، نوسان‌هایی نرخ ارز، نقدینگی، نرخ سود سپرده بانکی، درآمدهای حاصل از فروش نفت و درآمدهای مالیاتی از عوامل تاثیرگذار بر نرخ تورم بوده‌اند. این مشکل اقتصادی به طور غیرمستقیم بر امنیت ملی و اجتماعی آثار منفی داشته و رفاه شهروندان را با معضل روبرو کرده است. بنابراین، برای ایجاد و استحکام پایه‌های امنیت ملی، به منظور مهار تورم قبل از اتخاذ هر سیاستی باید اصلاحات ساختاری در اقتصاد ایران انجام شود.

- برخی راهکارها برای حل مشکلات اقتصادی ایران:

- ۱- تقویت تولید داخلی است.
- ۳- باید نهضت مصرف کالای داخلی ایجاد کنیم.
- ۴- پرداخت بخشی از هزینه‌های بیمه تکمیلی بازنشستگان،
- ۵- پی‌گیری برنامه‌های رفاه و سلامت؛
- ۶- دوراهی بهبود معیشت کارگران یا حفظ رونق اقتصادی کشور،
- ۷- کارگر و کارفرما؛ سرنشینان یک کشتی واحد،
- ۸ حمایت از کارگران در کشاکش زندگی،
- ۹- تقویت تولیدات داخلی راه حل مشکلات کارگران است.
- ۱۰- آموزش؛ گام نخست توسعه،
- ۱۱- پی‌ریزی یک نظام مالیاتی قوی،
- ۱۲- خارج شده از صادرات تک محصولی و تنوع بخشیدن به صادرات غیر نفتی به منظور کاهش وابستگی ذخایر ارزی و بودجه دولت به دریافتی‌های ارزی حاصل از فروش نفت و عدم تسری شوک‌های نفتی به بازار ارز اصلاحات مهمی هستند که باید در راس برنامه ریزان حاکمیت قرار بگیرند.
- ۱۳- برقراری عدالت و شایسته سالاری گامی در جهت توسعه اقتصادی
- ۱۴- مدیریت مطلوب صندوق توسعه ملی (صندوق ذخیره ارزی) و هزینه شدن منابع ارزی در طرحهای زیربنایی و استراتژیک به جای واردات کالاهای مصرفی باهدف حداکثر سازی بهره‌وری بهینه از ذخایر پولی باهدف مقابله با آسیبهای گسترش احتمالی تحریمهای تجاری کاهش منابع ارزی؛
- ۱۵- تقویت سایر دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران نسبت به هوشمند سازی جامعه برای مقابله با جنگ رسانه‌ای آمریکا مبنی بر تعمیق دامنه تحریم‌ها و حداقل سازی تبعات ایجاد جو روانی در مدیریت کلان کشور؛
- ۱۶- لحاظ کردن دورنمای گسترش عمق و دامنه تحریمها در تدوین و تصویب بودجه‌های سنواتی با توجه به احتمال گسترش تحریم انرژی (محدودیت و یا ممنوعیت صادرات نفت و گاز ایران) و آسیب پذیری اقتصاد کلان کشور با توجه به حاکمیت نسبی صادرات تک محصولی در موازنه بازرگانی جمهوری اسلامی ایران؛
- ۱۷- واکاوی آسیبهای قطع واردات بنزین از رویکرد امنیت ملی و هوشیاری و امکانسنجی متولیان امور نسبت به وقوع برخی ناامنیهای اجتماعی مانند تنش‌های صنفی
- ۱۸- آسیب شناسی بحران اقتصاد جهانی از رویکرد امنیت ملی با توجه به اینکه پیش‌بینی می‌شود بحران

اقتصاد جهانی در کوتاه مدت حل نشود، شایسته است کارگزاران نظام نسبت به آسیب شناسی پیامدهای این بحران مانند کاهش قیمت جهانی نفت و تأثیر آن بر عملیاتی شدن منابع مالی ردیف های بودجه ای مصوب از رویکرد امنیت ملی برخورد کنند؛ به ویژه اینکه بخش مهم منابع مالی بودجه پیشنهادی به مجلس شورای اسلامی از درآمدهای صادراتی نفت گاز و محصول پتروشیمی به دست می آید و تداوم کاه قیمت انرژی میتواند بستر کسری بودجه کاهش صادرات افزایش واردات و تهدید ثبات امنیتی سرمایه گذاری در بورس منجر شود

منابع

- آقایی، مجید، مهدیه رضاقلی زاده و مجید محمد رضایی (۱۳۹۷). بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی و تجاری بر روابط تجاری ایران و کشورهای شریک عمده تجاری، مطالعات راهبردی، شماره ۲۸، دوره ۸.
- بیات، محسن (۱۳۹۵). جهانی شدن اقتصادی و نقش تهدید نظامی در راهبرد آمریکا برای کارآمدی تحریم ایران. سیاست، دوره ۴۶، شماره ۱.
- آرگیدنز، جان و بوریر. (۱۳۸۱). سیاست پستمدرنیته. ترجمه منصور انصاری، تهران: انتشارات گام نو.
- ابوالحمد، عبدالحمید. (۱۳۶۸). مبانی علم سیاست. تهران: انتشارات توس.
- امینی، علی. (۱۳۸۳). جهانی شدن: پیشینه و چشمانداز. تهران: نشر دیگر.
- بیلیس، جان و استیو. (۱۳۸۳). جهانی شدن سیاست: روابط بینالملل در عصر نوین. ترجمه ابوالقاسم راهچمنی. تهران: مؤسسه تحقیقات بینالمللی ابرار معاصر.
- بدیعی، مرجان و نرجس سادات حسینی. (۱۳۹۱). جهانی شدن و تحول مفهوم حاکمیت ملی. تهران: نشریه ی تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، شماره ۲۵.
- جانستون، رونالد. (۱۳۷۹). مسئله جا و مکان جغرافیایی (تفحصی در جغرافیای انسانی). ترجمه جلال تبریزی، تهران: وزارت امور خارجه.
- جانستون، ار. جی، تیلور، پیتر و واتس، مایکل (۱۳۸۳). جغرافیاهای تحول جهانی، مترجم، نسرین نوریان، تهران: دوره عالی جنگ.
- جلالیان، عسکر. (۱۳۸۶). جهانی شدن و تأثیر آن بر ساختار جمهوری اسلامی ایران. تهران: انتشارات مشهور
- حسنیپور، محمد. (۱۳۸۲). ناهمگونی قومی و امنیتی ملی. تهران: پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، سال سوم، شماره ۹ و ۱۰.
- حسینی، نرجس و محمود واثق (۱۳۹۵) بررسی مفهوم و جایگاه امنیت و دفاع در اندیشه های امام خمینی (ره)، مجله سیاست دفاعی، سال ۲۴، شماره ۹۴.
- ربیعی، علی، (۱۳۸۷). مطالعات امنیتی ملی (مروری بر نظریه‌های امنیتی ملی در جهان سوم)، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- روشن، علیاصغر، (۱۳۸۵). فرهنگ اصطلاحات جغرافیای سیاسی و نظامی، تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین (ع).
- زارعی، آرامان. (۱۳۸۸). تأثیر جهانی شدن بر فرهنگ سیاسی ایران. تهران: انتشارات باز.
- ساجدی، امیر، ساجدی، سیناز (۱۳۹۸). خروج آمریکا از برجام و تلاطم در اقتصاد ایران. مطالعات روابط بین الملل، سال ۱۲ (۴۳).

- شولت، یانآرت. (۱۳۸۲). **نگاهی موشکافانه بر پدیده جهانی شدن**. ترجمه مسعود کرباسیان، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- شهابی، سهراب وحسن شاهبیگ (۱۳۹۶). **بحران جهانی ۲۰۰۸ و رویکردهای جمهوری اسلامی ایران در قبال مدیریت بین المللی پول**، فصلنامه سیاست خارجی سال سی و یکم، شماره ۳.
- فراگزلو، محمد. (۱۳۸۱). **جهانی شدن و تنوع فرهنگها**. مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۱۸۱-۱۸۲.
- قالیباف، محمدباقر. (۱۳۸۲). **تحلیل سیستمی امنیت اجتماعی و راهبردهای مدیریت آن**. تهران: مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، معاونت ناجا، شماره ۱.
- کاظمی، علیاصغر. (۱۳۸۴). **روابط بینالملل در تنوری و عمل**. تهران: نشر قومس.
- عادل عبد الحمید علی (۱۳۷۹). **جهانی شدن و آثار آن بر کشورهای جهان سوم**، ترجمه مهندس سید اصغر قریشی، اطلاعات سیاسی. اقتصادی، شماره یازدهم و دوازدهم، مرداد و شهریور ۱۳۷۹، صص ۱۵۳-۱۵۲.
- عبداللہی، عبدالله و الهیاری، خدیجه. (۱۳۸۲). **فرآیند جهانی شدن در چالش با امنیت اجتماعی (رهیافتی فضایی)**. تهران: مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی. شماره اول.
- صیادزاده، علی، فرجام نیا، ایمان، حجاریان، عقیقه، طاهری، بهمن (۱۳۹۲). **اثر کسری بودجه بر امنیت اقتصادی ایران**، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۶۰.
- صادقی، احمد. (۱۳۷۹). **جهانی شدن: فرسایش اقتدار و تحول دولتی**. فصلنامه سیاست خارجی، شماره ۱۲.
- صادقی، عبدالرسول و طیبی، سیدکامیل (۱۳۹۷). **اثرات تحریم های بین المللی و سایر عوامل تاثیر گذار بر نرخ تورم در ایران**، فصلنامه پژوهشهای اقتصادی ایران، شماره ۷۴.
- طباطبایی مومنی، منوچهر. (۱۳۸۰). **حقوق اساسی**. تهران: نشر میزان.
- میرحیدر، دره و میراحمدی، فاطمه سادات (۱۳۹۷). **سیر اندیشه در جغرافیای سیاسی سنتی و مدرن**، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۷۹). **ایدههای ژئوپلیتیک و واقعیتهای ایران**. تهران: نشر نی.
- مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۷۹). **گفتگوهای تمدن و آینده جهان ژئوپلیتیک**. مشهد: مجموعه مقالات همایش بینالمللی رویکرد فرهنگی به جغرافیا.
- مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۸۱). **جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی**. تهران: انتشارات سمت.
- محمودپناهی، محمد رضا. (۱۳۸۹). **چالشهای اسلام سیاسی و غرب**. تهران: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- مرتضوی، اسدالله. (۱۳۸۹). **جهانی شدن حقوق و حاکمیت ملی**. تهران: نشر پایان.
- معصومزاده کیائی، میراحمد، (۱۳۷۹). **حاکمیت دولتها در عصر شرکتهای چندملیتی**. مجله اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۱۵۶-۱۵۵.
- مویر، ریچارد. (۱۳۷۹). **درآمدی نو بر جغرافیای سیاسی**. ترجمه دره میرحیدر، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای

- مسلح.
- مهربان، احمد (۱۳۹۸). رابطه تهدیدها و آسیب‌ها در حوزه امنیت ملی با نگاه به تحریم (بررسی موردی قطعنامه تحریم علیه جمهوری اسلامی ایران). فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک. سال ۱۷ (۷۶).
 - محمد تقی قزلسفلی، (۱۳۷۹). جهانی شدن به رویا روی همزیستی، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، به شماره یازدهم و دوازدهم، مرداد و شهریور.
 - نائب، سعید و فرشاد مومنی (۱۳۹۳). تبیین آینده اقتصاد ایران: تطبیق چهارچوب نظری ۱ نهادگرایی جدید با الگوی مبتنی بر سناریو، اقتصاد تطبیقی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی سال اول، شماره اول، بهار و تابستان.
 - نش، کیت. (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی سیاسی معاصر، جهانی شدن، سیاست، قدرت. ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات کویر.
 - نگرین، فیلیپ. (۱۳۸۲). جهان باز، واقعیت جهانی شدن. ترجمه فریدون دولتشاهی. تهران: انتشارات مؤسسه اطلاعات.
 - نوخت، محمدباقر و محمدی، حامد. (۱۳۸۷). فرایند جهانی شدن. تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
 - نواندیان، محمد. (۱۳۸۳). ما و جهانی شدن. تهران: انتشارات موسسه ی اطلاعات.
 - والراشتاین، امانوئل. (۱۳۷۷). سیاست و فرهنگ در نظام متحول جهانی (ژئوپلیتیک و ژئوکالچر). ترجمه پیرو ایزدی، تهران: نشر نی.
 - ولینژاد، مرتضی. (۱۳۸۲). نخستین چالش‌های هزاره سوم: توسعه پایدار. جهانی شدن. مجله اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۱۸۸-۱۸۷.
 - یزدان پناه، کیومرث (۱۳۹۴). جغرافیا، اقتصاد و جهانی شدن و الگوهای تأثیر گذار، تهران: دانشگاه تهران.
 - هادیان، مهدی، درگاهی، حسن (۱۳۹۶). نقش سیاست های ثبات سازی اقتصاد کلان در ثبات ملی ایران، فصلنامه پژوهشهای اقتصادی ایران، شماره ۷۳.

- Malloy, M.P(1990). “**Trade US and Sanctions Economic**”VOL 1 Publishers Aspen.
- Hufbauer, Gary Clyde, Schott, Jeffrey, Elliott, Kimberly Ann and Oegg, Barbara (2007), **Economic Sanctions Reconsidered, 3rd edition**, New York: Peterson Institute for international economics.
- Hufbauer,G & Schott, J(2012). “**Case studies in Economic sanctions and terrorism : post-2000 Sanctions isodesep** ’Peterson Institute for International Economics.

24-1 PP.

- Held, D, et al. (1999). **Global Transformations: Politics, Economics and Culture**, Cambridge: Polity Press.
- Ohmae, k.(1995). **The end of Nation state Ris of Regional Economies** , New York : Free press.
- Taylor, P.J(2006) . Radical political geographies. in J. Agnew . k. Mitchell& G. Toal (eds). *A companion to political geography* (47-56), third Edition, Lonon, Blackwell publishing.
- Taylor, P.J. & Flint, C.(2000). **Political geoghraphy: World –economy , nation – state, and locality**. Fourth Edition, New york: prentice Hall.